

Шеленко Д.І.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ОРГАНІЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Шеленко Д.І. Організація матеріально-технічного забезпечення сільсько-господарських підприємств. Статтю присвячено дослідженню матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано причини незадовільного стану інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Досліджено вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на організацію матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Організація матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств повинна включати: планування процесу матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, інвестиційне забезпечення, застосування інноваційних технологій та вдосконалення фінансово-кредитної інфраструктури. Доведено, що матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств є важливим елементом виробничого процесу, без якого не може відбуватися технологічний процес.

Ключові слова: організація, матеріально-технічне забезпечення, сільськогосподарські підприємства, діяльність, інвестиції.

Шеленко Д.И. Организация материально-технического обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Статья посвящена исследованию материально-технического обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Проанализированы причины неудовлетворительного состояния инвестиционного обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Исследовано влияние внешней и внутренней среды на организацию материально-технического обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Организация материально-технического обеспечения сельскохозяйственных предприятий должна включать: планирование процесса материально-технического обеспечения сельскохозяйственных предприятий, инвестиционное обеспечение, применение инновационных технологий и совершенствование финансово-кредитной инфраструктуры. Доказано, что материально-техническое обеспечение сельскохозяйственных предприятий является важным элементом производственного процесса, без которого не может происходить технологический процесс.

Ключевые слова: организация, материально-техническое обеспечение, сельскохозяйственные предприятия, деятельность, инвестиции.

Shelenko D.I. Organization of material and technical supply of agricultural enterprises. The article is devoted to the research of material and technical support of agricultural enterprises. The reasons for unsatisfactory state of investment support of agricultural enterprises have been analyzed. The influence of external and internal environment on the organization of material and technical support of agricultural enterprises has been investigated. The organization of material and technical support for agricultural enterprises should include: planning of the process of material and technical support of agricultural enterprises, investment support, application of innovative technologies and improvement of financial and credit infrastructure. It has been proved that material and technical support of agricultural enterprises is an important part of the production process, without which the technological process can not take place.

Key words: organization, material and technical support, agricultural enterprises, activity, investments.

Постановка проблеми. У нових цінових умовах і за відносно нестабільного курсу валют своєчасне оновлення основних виробничих засобів на основі діючого механізму в повному обсязі є неможливим. Ріст долара за одночасного державного регулювання закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію значно ускладнило формування коштів на відтворення матеріально-технічної бази організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню питання організації матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств присвячено багато наукових праць українських учених,

зокрема: В.Г. Андрійчука, І.Ф. Баланюка, М.Б. Катариної, Б.М. Максиміва, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Онищенка, В.П. Рябоконя, П.Т. Саблука, Ю.В. Самойлик, В.М. Трегубчука, Г.В. Черевка, В.В. Юрчишина, В.М. Якубів та ін. Різноманітність та суперечність поглядів зумовлені складністю та багатогранністю досліджуваної економічної категорії, тому розроблення системного підходу до організації матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств сьогодні є актуальною проблемою.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження організаційних аспектів матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських під-

приємств та розроблення підходу до розгляду даного поняття виходячи із сутності та форми його прояву.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у процесі успішного функціонування сільськогосподарських підприємств, кінцевою метою якого є підвищення їх ефективності, відіграє матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств. Одним із найдієвіших є система матеріально-технічного забезпечення, яка дає можливість приймати участь у процесі виробництва.

Проводячи дослідження праць різних учених щодо організації матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, можна систематизувати найбільш поширені.

Як зазначає Б.М. Максимів та М.Б. Катарина, матеріально-технічне забезпечення виступає способом злагодженої господарської діяльності для об'єднання зусиль різних структурних елементів із метою оптимізації фінансових, матеріальних та трудових ресурсів, які спрямовані на реалізацію поставлених цілей підприємства [1].

Деякі економісти бачать у матеріально-технічному забезпеченні процес постачання. Так, на думку С.С. Пятуніної, матеріально-технічне забезпечення включає систему принципів, форм, методів, важелів та структур, спрямованих на виробництво і постачання технічних засобів та надання виробничих послуг на склад підприємства або відразу на робочі місця, відповідно до виробничих планів [2].

Т.С. Кравчуновська [3] розглядає матеріально-технічне постачання в тісному взаємозв'язку з виробничим процесом, яке покликане обслуговувати виробничу діяльність підприємств і виступає однією з важливіших функцій прискорення обігу оборотних коштів, зниження рівня та максимально можливого скорочення витрат.

Виходячи із цього, організація матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств повинна включати:

1. Планування процесу матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Процес планування має включати систему безперервних дій на певні проміжки часу і на віддалену перспективу та можливість зміни рішення у разі непланових ситуацій. Науково обґрунтовані процеси планування матеріально-технічного забезпечення повинні бути розроблені на перспективу і мають включати дані про:

- рівень механізації й автоматизації виробничих процесів;
- тенденції та прогнози розвитку;
- розроблення конкретних заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробничого процесу.

Варто погодитися з думкою В.М. Нелепа, який доводить, що земля і техніка мають бути в руках господаря на землі [4, с. 291].

Здійснюючи процеси планування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, доцільно враховувати такі фактори, як цінові пропозиції, організаційні, економічні та структуру витрат.

2. Інвестиційне забезпечення. Завдяки інвестиціям в оновлення матеріально-технічного забезпечення відбувається й розширення виробництва за рахунок автоматизації технологічних процесів, зменшуються й витрати на виробництво сільськогосподарської продукції. Основним завданням інвестиційного забез-

печення є створення сприятливого інвестиційного клімату для вкладення капіталу саме в сільськогосподарські підприємства. За рахунок двосторонньої співпраці державних органів та сільськогосподарських підприємств і об'єднання їх зусиль у пошуку зарубіжних партнерів можна проводити активну політику щодо їх залучення. Причинами незадовільного стану інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств можуть бути: збитковість сільськогосподарських підприємств, нестабільне та не завжди зрозуміле законодавче забезпечення, високий податковий тиск, незначна підтримка з боку державних органів влади, низька інвестиційна привабливість та недовіра інвесторів до сільськогосподарського підприємства.

3. Застосування інноваційних технологій. Для ефективного впровадження процесу застосування інноваційних технологій має бути сформована система економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання, яка буде спрямована на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на ринку.

Г.Р. Руденко виділяє позитивні моменти впровадження інновацій у виробництво сільськогосподарської продукції, зокрема підвищення: врожайності культур; рентабельності діяльності підприємства; конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках; якості продукції та економії виробничих ресурсів. Він також виділяє й проблеми застосування інновацій у сільському господарстві: відсутність достатнього фінансування, низький рівень державної підтримки сільськогосподарських підприємств та розвитку інноваційних досліджень у сільському господарстві, сезонність та діяльність у різних природно-кліматичних умовах [5].

4. Удосконалення фінансово-кредитної інфраструктури. Створення сприятливого регуляторного середовища для фінансово-кредитної інфраструктури, зокрема шляхом запровадження поняття кредитної підтримки, чітке законодавче закріплення прав позичальників та надання їм певних фінансових гарантії, пільг та введення в дію механізму цільового мікрокредитування. Вдосконалення фінансово-кредитної інфраструктури займає велику нішу в організації матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств та забезпечить їм поступовий соціально-економічний розвиток за рахунок ефективної взаємодії між кредиторами та сільськогосподарськими підприємствами, надання пільгових кредитів, у тому числі довгострокових.

5. Урахування витрат на оновлення, технічне обслуговування та ремонт техніки, яке залежатиме від: оборотності грошових коштів; періодичності технічного обслуговування; умов лізингу; правильних умов експлуатації; вчасного проведення ремонту та безпомилкових амортизаційних відрахувань.

6. Інтенсифікація виробничих процесів включатиме забезпечення необхідних умов для нормального функціонування сільськогосподарського підприємства за рахунок запровадження інтенсивних технологій та використання більш нової продуктивної техніки.

Застосування організаційного складника матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств повинно сприяти раціональному їх функціонуванню та поліпшенню результативності виробництва.

На рис. 1 подано вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на організацію матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Сьогодні залишаються низький рівень забезпечення сільськогосподарською технікою, недосконалість законодавчої бази для матеріально-фінансового лізингу, іпотеки землі, системи кредитування сільськогосподарських підприємств, усе це знижує впровадження реформ на користь аграрних товаровиробників.

Унаслідок фінансово-економічної кризи, нестабільних валютних коливань скорочується придбання сільськогосподарськими підприємствами техніки, паливо-мастильних матеріалів, засобів захисту рослин. За рахунок зношення машино-тракторного парку не повною мірою використовують наявні в них можливості і резерви збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Вихід із наявної проблеми може бути знайдений, коли організаційний механізм матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств заохочуватиме власників сільськогосподарських підприємств оновлювати матеріальні ресурси заради забезпечення конкурентоздатності за рахунок того, що нові технології набагато кращі за попередні.

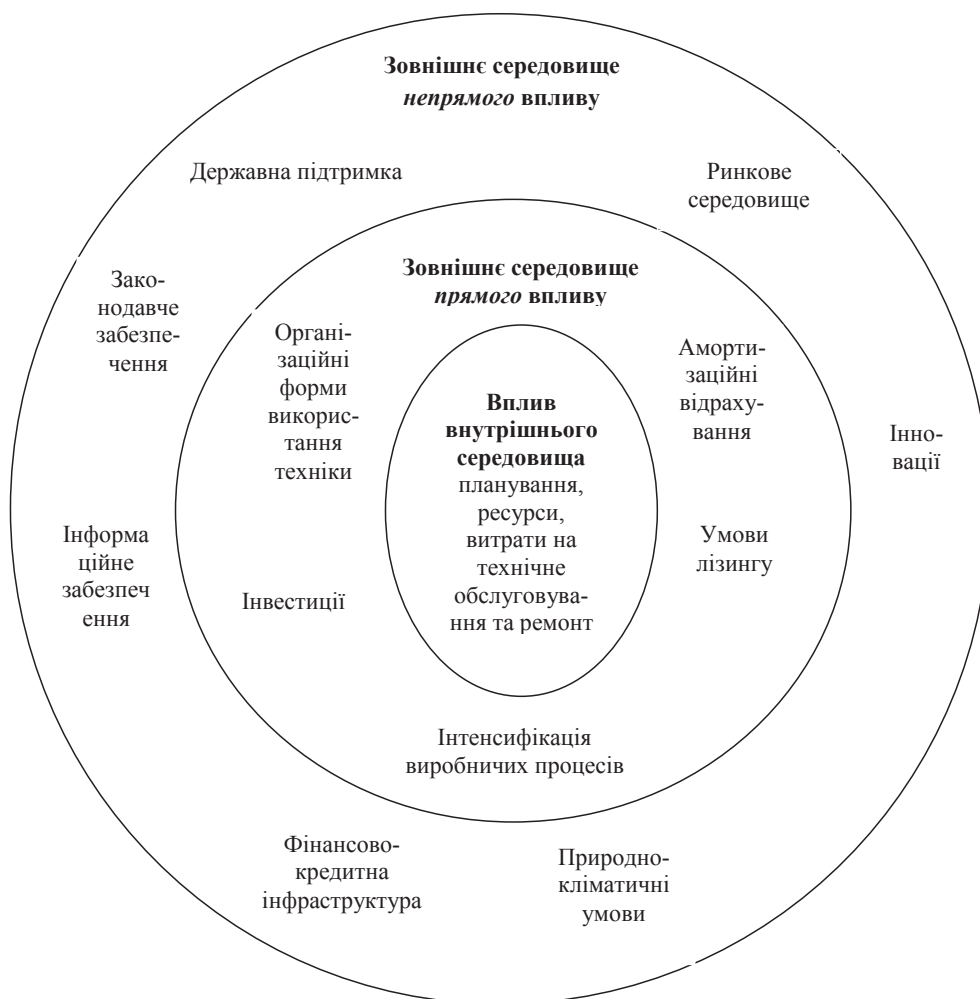
Прийняття Закону України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» визначило першочерговість розвитку системи

інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу, яка повинна бути спрямована на швидке створення, оснащення і виробництво технічних засобів, технічного й технологічного сервісу й забезпечення ними сільськогосподарськими підприємств за рахунок бюджетної підтримки, зокрема кредитування, оподаткування, ціноутворення, митної та амортизаційної політики із застосуванням комплексу пільг [6].

Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств є важливим елементом виробничого процесу, без якого не може відбуватися технологічний процес.

Для порівняння: на початок 1993 р. у колективних та державних господарствах працювало понад 300 тис. вантажних автомобілів, де в середньому на одне сільськогосподарське підприємство припадало 37 тракторів, майже 25 вантажних автомобілів і вісім зернозбиральних комбайнів, а забезпеченість тракторами у розрахунку на 1 000 га ріллі становила 89%, вантажними автомобілями – 98% нормативу [7, с. 7].

За 2010–2013 рр. сільськогосподарські підприємства України придбали всього 11 720 тракторів (2 930 одиниць у середньому на рік) та 2 636 зернозбиральних комбайнів (659 одиниць у середньому на рік), що відповідно становить 7,3% та 9,4% від потреби [8].

Рис. 1. Вплив середовища на організацію матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором

У нинішній ситуації сільськогосподарські підприємства неспроможні забезпечити навіть простого відтворення, тому що для цього їм потрібна значна частика коштів, у разі більше, ніж вони можуть накопичити, здійснюючи амортизаційні відрахування.

Технічне забезпечення тракторами і зернозбиральними комбайнами сільськогосподарських підприємств України з кожним роком погіршується (табл. 1).

Таблиця 1
Забезпечення тракторами і зернозбиральними комбайнами сільськогосподарських підприємств України

Роки	Кількість тракторів, шт.	Навантаження на 1 трактор, га	Кількість комбайнів, шт.	Навантаження на 1 комбайн, га
2000	318927	124	65240	59
2005	216875	108	47150	45
2010	151287	78	32750	36
2012	150740	78	31158	41
2013	146004	76	29364	37
2014	130811	70	27196	39
2015	127852	68	26735	35
2016	132686	71	27366	38

Джерело: розраховано на основі [9, с. 64, 72; 10, с. 7; 11, с. 7]

За період 2000–2016 рр. наявність тракторів усіх марок (без тракторів, на яких змонтовано машини) зменшилася на 58,4% з (318 927 шт. до 132 686 шт.). Навантаження на один трактор у 2016 р. становило 71,0 га.

Кількість зернозбиральних комбайнів також мала тенденцію до спаду на 58,1% (з 65 240 шт. до 27 366 шт.), тобто навантаження на один комбайн посівної площі зернових культур зменшилося і становило в 2016 р. 38 га.

Відповідно до Концепції державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 р., яка вказує на низькі темпи техніко-технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва, особливо у складі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції, і, як

наслідок, збільшення вартості невідновних природних ресурсів, сезонність та залежність виробництва від природно-кліматичних умов, а також вільного доступу товаровиробників до фінансових ресурсів [12].

Для розвитку матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, як зазначає Ю.В. Самойлик, необхідно дотримуватися таких елементів:

- підвищення рівня інноваційної активності підприємств АПК;
- збільшення державної підтримки інвестиційних проєктів щодо оновлення матеріально-технічної бази АПК;
- розвиток лізингових, орендних та кредитних відносин;
- організація сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зі спільним використанням техніки;
- зв'язки та співпраця з агросервісними підприємствами;
- вдосконалення техніко-технологічних процесів підприємств агропромислового комплексу [13, с. 21].

Бажаних успіхів сільськогосподарські підприємства можуть досягти за умови, якщо вони будуть мати у своєму розпорядженні нову техніку, яка забезпечить зниження вартості пов'язаних із нею затрат на виробництво, а також знаходитимуть кошти на технічне переозброєння підприємства. Важливими етапами ефективного організаційного складника матеріально-технічного забезпечення є чітка регламентація обов'язків і прав кожного працівника сільськогосподарського підприємства, неухильне виконання ним виробничих функцій, а також здійснення планування господарської діяльності з урахуванням технічного вдосконалення виробничої бази.

Висновки. Для успішного вирішення проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств необхідне забезпечення всебічного зміцнення і раціонального використання наявного виробничо-ресурсного потенціалу на основі інноваційно-інвестиційних упроваджень, планування та інтенсифікації виробничих процесів, оскільки у цих питаннях спостерігається значне відставання. Отже, матеріально-технічне забезпечення повинно відповідати виробничо-технічній структурі сільськогосподарських підприємств, що, своєю чергою дасть змогу розв'язувати виробничі проблеми та підвищувати їх конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Максимів Б.М., Катарина М.Б. Роль матеріально-технічного забезпечення в управлінні сучасним промисловим підприємством. Економіка підприємств. URL: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v1/1-2012-22.pdf> (дата звернення – 29.01.2018). Назва з екрана.
2. Пятуніна С.С. Вдосконалення матеріально-технічного забезпечення підприємств харчової промисловості. URL: jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/362/351 (дата звернення – 29.01.2018). Назва з екрана.
3. Кравчуновська Т.С. Організація матеріально-технічного постачання на підприємствах будівельного комплексу. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (дата звернення – 29.01.2018). Назва з екрана.
4. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник; 2-е вид., перероб. та доп. К.: КНЕУ, 2004. 495 с.
5. Руденко Г.Р. Особливості впровадження інновацій у діяльність сільськогосподарських підприємств. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11029/1/Руденко%20Особливості%20впровадження%20інновацій%20у%20діяльність%20сільськогосподарських%20підприємств.pdf> (дата звернення – 03.02.2018). Назва з екрана.
6. Закон України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» від 5 жовтня 2006 р. № 229-V. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229-16/page> (дата звернення – 28.01.2018). Назва з екрана.
7. Крисальний О.В. Україна та її агропромисловий комплекс. Київ: Урожай, 1993. 48 с.
8. Лук'яник М., Гай А. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств. URL: http://econf.at.ua/publ/konferencija_2014_12_4_5/sekcija_5_ekonomichni_nauki/tekhniche_zabezpechennja_silskogospodarskich_pidpriemstv/14-1-0-212 (дата звернення – 02.02.2018). Назва з екрана.

9. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2016 р. / Державна служба статистики України. К., 2017. 245 с.
10. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2010 році. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. К., 2011. 52 с.
11. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2016 році. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. К., 2017. 42 с.
12. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року. URL: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=24198> (дата звернення – 02.02.2018). Назва з екрана.
13. Самойлик Ю.В. Матеріально-технічне забезпечення АПК: тенденції, механізми, перспективи. Економіка і регіон. 2014. № 4. С. 17–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2014_4_6 (дата звернення – 02.02.2018). Назва з екрана.

УДК 658.114.5

Шматько Н.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СТІЙКИМ РОЗВИТКОМ КЛАСТЕРНО-МЕРЕЖНИХ СТРУКТУР

Шматько Н.М. Організація управління стійким розвитком кластерно-мережних структур. Розглянуто особливості організації управління стійким розвитком кластерно-мережних структур, які враховують їх фрактальну природу та холархічний підхід до виділення рівнів управління. В основу організації управління покладено визначення рівня готовності учасників кластеру сприймати бізнес-правила взаємодії учасників, який співвіднесене з відносним внеском окремого учасника в ефективність функціонування кластера у цілому. Як інструмент змістовного визначення складників організації управління використано технологію побудови дерев рішень. У рамках даної технології означено перелік сфер впливу, які сприймаються учасниками кластера. Задекларовано технологію розподілу політик та практик здійснення управлінської діяльності між учасниками кластерно-мережного утворення.

Ключові слова: організація управління, кластерно-мережна структура, стійкий розвиток, інтеграційно-коопераційна взаємодія.

Шматько Н.М. Организация управления устойчивым развитием кластерно-сетевых структур. Рассмотрены особенности организации управления устойчивым развитием кластерно-сетевых структур, учитывающие их фрактальную природу и холархичный подход к выделению уровней управления. В основу организации управления положено определение уровня готовности участников кластера воспринимать бизнес-правила взаимодействия, сопоставленного с относительным вкладом каждого участника в эффективность функционирования кластера в целом. В качестве инструмента для содержательного наполнения элементов организации управления использована технология построения деревьев решений. В рамках данной технологии обозначен перечень сфер влияния, воспринимаемых участниками кластера. Задекларирована технология распределения политик и практик осуществления управленческой деятельности между участниками кластерно-сетевого образования.

Ключевые слова: организация управления, кластерно-сетевая структура, устойчивое развитие, интеграционно-кооперационное взаимодействие.

Shmatko N.M. The management of cluster-network structures sustainable development organizing. The peculiarities of management organization for the cluster-network structures sustainable development have been considered. These peculiarities take into account the fractal nature of cluster and have used the holon assignment for the levels of management allocation. The level of cluster participants' readiness to accept the business rules of interaction has been determined as the basis for the management organizing. The correlation of this readiness with the each of participants' relative contribution in the efficiency of the cluster's functioning has been foreseen. The technology of decision trees constructing was used as a tool for components of management organizing content definition. Within this technology, the list of influence spheres that are perceived by the cluster participants has been indicated. Also, the approach for the management policies and practices distribution between the cluster-networked participants has been declared.

Key words: organization of management, cluster-network structure, sustainable development, integration and cooperative interaction.